

Yaradıcılıqla təmas və ünsiyyətdə

Aynurə MUSTAFAYEVA

Dramaturgiya, bütövlükdə dram sənəti özünün bir sıra səciyyəvi xüsusiyyətlərinə görə digər ədəbi növ və janrlardan, yaradıcılıq sahələrindən əsaslı surətdə fərqlənir. Belə ki, yazılı dramaturji mətnin sonralar rejissor mizanı və yozumu vasitəsilə teatr səhnələrində göstərilmə və səsləndirilmə imkanlarının reallaşması, aktyor ifaçılığı, rəssam tərtibatı, dekor işi, səs (musiqi) və işıq effekti kimi vasitələrin vahid bir ideya ətrafında cəmləşməsi tamamilə fərqli və spesifik bir mənzərənin göz önündə canlandırılmasına əlverişli zəmin yaradır. Konkretlik, dinamizm, obrazların səciyyələndirilməsi üçün münasib konfliktin və qarşıdurmanın əsər boyu inkişaf və davam etdirilməsi, nəhayət, gərgin mübarizə və çarpışmalar şəraitində mütərəqqi qüvvələri təmsil edən tərəf və tərəflərin qələbəsi özlüyündə dramatik situasiya və hadisələrin barışmaz mövqeyindən soraq verir. Həqiqət, insanlığın rifahı və humanist əxlaqi-mənəvi dəyərlər uğrunda aparılan mücadilə səhnələri, əslində, yaşanılan dövrün həqiqətlərilə yaxından səsləşməsi ilə əlamətdarlıq qazanır. Həyatı gerçəkliklərin, insan xarakterlərinin dərk və qavrayışında bu iki bir-birini tamamlayan yaradıcılıq və sənət sahələrinin müstəsna əhəmiyyətini izah və şərh etməyə elə bir lüzum yoxdur. İnsanlığı, ümumilikdə bəşəriyyəti

düşündürən və narahat edən bir çox aktual problemlərin bədii mətndə və səhnədə canlandırılması və həlli yollarının axtarılıb tapılması istiqamətində aparılan mücadilələrin mütləq şəkildə nəticə verəcəyinə dərin inamın aşılınması baxımından bu sahənin müstəsna mövqeyini xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır.

Müasir dramaturgiyanın, həmçinin də teatrın qarşısında duran mühüm yaradıcılıq vəzifələrinin həyata keçirilməsi baxımından aparılan məqsədyönlü silsilə tədbirlərin həyata keçirilməsində digər qurum və birliklərlə yanaşı, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda elmi-nəzəri (və təşkilati) cari və perspektiv planlarında, praktik fəaliyyətində bu sahəyə əhəmiyyətli dərəcədə yer ayrılması heç də təsadüfi hal hesab olunmamalıdır. Dramaturgiya və teatrla bağlı ölkənin aparıcı elmi mərkəzində aparılan məqsədyönlü tədbirlərin ön müxtəlif layihə və formatlarda reallaşması ilə də əlamətdarlıq qazanır.

Bu baxımdan milli dramaturgiyanın yaranması və təşəkkülü, keçmiş olduğu tarixi inkişaf yolunun, janr tipologiyasının, bu sahədə fəaliyyət göstərən ayrı-ayrı sənətkarların yaradıcılıq irsinin tədqiqi sahəsində institut əməkdaşlarının fəal elmi axtarışlarını

xüsusi olaraq xatırlatmaq lazımdır. Zaman-zaman ənənə halını alan bu proses indi də ardıcıl və məqsədyönlü şəkildə davam etdirilir.

Belə bir yaradıcılıq ab-havasının davamlı xarakter almasında son beş il ərzində institutda fəal və mütəmadi şəkildə keçirilən ilin ədəbi yekunlarına həsr olunan yaradıcılıq müşavirələrinin müstəsna əhəmiyyəti və stimulyerici mövqeyi xüsusi olaraq vurğulanmalıdır.

Yaradıcılıq müşavirələrində son illərin yaradıcılıq məhsulu olan dram əsərlərinin mövzusu, ideya-sənətkarlıq məziyyətləri, səhnə yozumu barədə geniş söhbətlərin, təhlil və müzakirələrin aparılması bu sahəyə artan müstəsna elmi marağın mövcudluğundan xəbər verir. Yaxşı haldır ki, belə bir yanaşma tərzində dramaturgiya və teatr sənətinə rəsmi-statistik, faktoloji məlumatlardan uzaq bir münasibəti sərgiləyir, müəlliflərlə, teatrlarla canlı təmasların və ünsiyyətin faydalı yaradıcı əməkdaşlığı sayəsində gerçəkləşdiyini əyani surətdə təsdiqləyir. İnstitut əməkdaşlarının klassik dramaturgiyanın müxtəlif vaxtlarda ayrı-ayrı rejissor yozumunda tamaşaya qoyulan nümunələrin tamamilə yeni quruluşda səhnəyə vəsiqə qazanmasında elmi məsləhətçi kimi iştirakı da belə qarşılıqlı yaradıcılıq ünsiyyətindən xəbər verir.

AMEA-nın vitse-prezidenti, Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru, akademik İsa Həbibbəylinin 2016-cı ildə Azərbaycan Milli Akademik Dram Teatrında Azər Paşa Neməto-vun rejissorluğu ilə yeni quruluşda tamaşaya qoyulan Cəlil Məmmədquluzadənin "Ölülər" əsərində belə bir statusda çıxışı hər iki

qurum arasında birgə fəaliyyətin və yaradıcı axtarışlarının səmərəliliyinə stimulyer verən təşəbbüsə xarakterik bir nümunə kimi göstərilə bilər. Tamaşaya baxışdan sonra Nərgiz Cabbarlının "Ölülər" in yeni yozumu... və ədəbi uğuru..." adlı məqalə ilə mətbuatda çıxışı institutun ədəbi-tənqidi axtarışlarında teatr hadisələrinin də diqqətdə olduğunu göstərir.

İnstitut rəhbərliyinin və elmi əməkdaşlarının geniş tərkibdə bilavasitə dramaturgiyaya həsr olunan müsabiqələrdə iştirakı da belə birgə əməli fəaliyyətinin nəticəsində gerçəkləşmişdir. Belə təşəbbüslərdən biri kimi "Hədəf" Nəşrlər Evinin təsis etdiyi "Anamın kitabı" Ədəbi Müsabiqəsinin Münsiflər Heyətində sədr kimi akademik İsa Həbibbəylinin və münsiflər heyətinin tərkibində institut əməkdaşlarının təmsil olunması geniş vüsət alan fəaliyyətdən soraq verir.

İnstitutun Azərbaycan Dövlət Akademik Dram Teatrı ilə əməkdaşlığının, sıx yaradıcılıq

təmaslarının yüksələn xətt üzrə inkişafında burada tamaşaya qoyulan əsərlərə baxışda iştirakın ənənəvi bir hala çevrilməsidir. Cəlil Məmmədquluzadənin "Ölülər", Cəfər Cabbarlının "Almaz", Elçinin "Cəhənnəm məktubları", "Qatil", Əli Əmirlinin "Şah Qacar", Sumqayıt Dövlət Dram Teatrının Nizami Muradoğlunun "Hüseyn Cavid" pyesi əsasında hazırladığı tamaşalarda iştirak və bu səhnə əsərlərinin məziyyətləri barədə təqdirəxos rəylərlə mətbuat səhifələrində çıxışlar da bir elmi müəssisə və mərkəz kimi AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun bu sahələrə ardıcıl və fasiləsiz maraq və münasibəti haqqında müəyyən təsəvvür yaradır.

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun elmi əməkdaşlarının istər müasir dramaturgiyanın inkişaf meyillərini araşdıraraq tədqiqat xarakterli məqalələrlə çıxış etmələri, istərsə də ölkə teatrlarında səhnə təcəssümünü tapan əsərlərlə bağlı, müxtəlif yaradıcılıq birliklərində keçirilən müsabiqələr haqqında kütləvi informasiya vasitələrində dərc olunan çoxsaylı rəyləri və məlumat xarakterli yazıları bu sahəyə ayrılan diqqət və münasibət haqqında kifayət qədər təsəvvür yaradır.